

Карасевич О.О.

*завідувач лабораторії,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини*

АГРАРНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ М. С. ХРУЩОВА В ОЦІНЦІ СУЧАСНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

Проблема забезпечення у 1953–1964 рр. сільськогосподарського виробництва України матеріальними і людськими ресурсами, а також – політика радянської влади щодо соціально-економічного становища колгоспного селянства достатньо активно розробляється сучасними українськими істориками.

Дослідники демократичного суверенного пострадянського періоду зосереджуються передусім на констатації того факту, що аграрна політика Комуністичної партії України у питаннях сільськогосподарського виробництва була несамостійною і, як і більшість сфер суспільного життя, повністю залежала від політичної волі союзних партійних і державних органів. В. Михайлюк звертає зокрема увагу на те, що рішення компартійних органів Української РСР щодо тих чи інших проблем села фактично просто дублювали рішення відповідних органів Радянського Союзу, з тією лише різницею, що додатково навантажували колгоспне селянство новими більш високими планами виробництва сільгосппродукції тепер вже від партійного керівництва республіки. «Акценти ставилися на збільшення виробництва і особливо обсяг заготівель та направлення виробленої продукції у так званий союзний фонд, – зазначає В. Михайлюк, – при цьому ці обсяги збільшувалися без врахування існуючих можливостей» [2, с. 57-58]. Такий підхід практично не враховував інтереси Української РСР, а надто його селянства, тому його складно назвати державницьким чи навіть просто раціональним.

Не варто забувати що вся радянська аграрна політика практично завжди залежала також від персональної боротьби партійної верхівки за владу як на рівні республіки так і в цілому в СРСР). У цьому плані, В. Михайлюк, влучно відзначає такий надзвичайно показовий факт: у березні 1965 р. пленум ЦК КПРС в загальному контексті нищівної критики волюнтаризму М. Хрущова ухвалив постанову «Про невідкладні заходи щодо подальшого розвитку. За загальною риторикою абсолютно антихрущовська вона фактично повністю дублювала всі положення постанови ще лютого (1964 р.) пленуму ЦК КПРС «Про інтенсифікацію сільськогосподарського виробництва на основі широкого застосування добрив, розвитку зрошення, комплексної механізації та впровадження досягнень науки і передового досвіду для найшвидшого збільшення виробництва сільськогосподарської продукції», тобто документу ухваленого ще за М. Хрущова [2, с. 55-56]. Таким чином, є підстави зробити два висновки: 1) аграрна політика Л. Брежнєва була логічним продовженням «хрущовських реформ»; 2) Однак Л. Брежнєв і його оточення вирішили не

визнавати роль попередника у розробці перетворень у сільськогосподарському виробництві країни.

Як стверджують сучасні українські дослідники, «відмінність полягала лише в тому, що лютневий (1964 р.) пленум ЦК КПРС відбувся, коли генсеком ще був М. Хрущов, а березневий (1965 р.) прийняв постанову по доповіді вже генсека Л. Брежнєва. Це яскравий приклад, по-перше, відвертого прояву нічим не прикритого суб'єктивізму в діяльності вищого керівництва КПРС і, по-друге, того, що і на той час вже була відсутня справді конструктивна політика виведення сільського господарства з кризи» [4, с. 45].

Порушення принципів матеріальної зацікавленості, волюнтаристські управлінські підходи, які плодили безкінечні помилки і прорахунки у плануванні, фінансуванні, ціноутворенні, кредитуванні колгоспів, постачанні їх технікою, запчастинами, паливно-мастильними матеріалами, низька культура землеробства та нескінченна перебудова форм організації господарювання й управління сільським господарством стали перманентними причинами кризового стану радянського колгоспно-радгоспного сільського господарства. Вони продовжували бути хронічними і протягом всього «брежнєвського» періоду [4, с. 45].

Слід однак згадати, що Хрущов, мабуть, чи не єдиний радянський лідер, який підняв завісу справжнього стану речей у сільському господарстві. Його вікопомна 4-годинна доповідь на вересневому 1953 р. пленумі ЦК КПРС давала достатньо реалістичний аналіз становища радянського села. Відомий сучасний дослідник В. Литвин вбачає однак у такій «правдивості» знову ж таки й особистий інтерес Микити Сергійовича. Адже в період загострення боротьби за владу в СРСР, «чим гіршим виявлявся сучасний стан, тим виразніше мала виглядати надалі реформаторська діяльність новопоставленого лідера» [2, с. 139]. В цьому контексті дослідник згадує анекдотичний випадок щодо того, як помічники Хрущова, готуючи вказану доповідь, постійно змушували начальника Центрального статистичного управління СРСР давати їм «справжні» цифри – тобто вимагали від нього того, що було не прийнято в наскрізь заідеологізованих та фальшованих радянській статистиці.

Щодо цього, то І. Романюк, аналізуючи статистичні матеріали періоду М. Хрущова, цілковито підтверджує факт перекрученого подання інформації. Він підкреслює, що не лише за згоди, але й нерідко саме за ініціативи партійного керівництва всіх рівнів (район, область, республіка) результати господарських діяльності подавалась здебільшого в завищеному вигляді, спотворюючи об'єктивну дійсність справ у селі. Зрозуміло прорахунки і невдачі аграрних нововведень чи перетворень майже не відображались у пресі або ж просто замовчувались [3, с. 16].

Серед сучасних українських дослідників помітна тенденція бачити у Хрущові державного діяча, який виявляв певну людяність, зокрема, щодо селянства. «Попри всю свою спонтанність, недостатню виваженість, спроби аграрних перетворень М. Хрущова, – стверджує І. Лубко, – принципово різнились від того, що протягом попередньої чверті століття з моменту

трагічного фіналу НЕПу і до перших ознак «відлиги» 1953 року породжувала кремлівська верхівка» [1, с. 2].

Не всі «хрущовські» перетворення у сільськогосподарському виробництві, як ми тепер знаємо, були позитивні. Дослідники стверджують, що завдання розвитку сільськогосподарського виробництва в Україні нерідко визначалися чисто адміністративно і фактично без урахування виробничих можливостей окремих регіонів і республіки в цілому. Такий чисто демагогічний підхід, як слушно зауважує В.Михайлюк, найвиразніше виявився у гаслі «догнати і перегнати США по виробництву м'яса і молока на душу населення» [2, с. 57].

Підсумовуючи слід зазначити, що вже початково питання забезпечення сільськогосподарського виробництва України матеріальними і людськими ресурсами у 1953–1964 рр. було також надзвичайно залежним від суб'єктивної волі окремих як правило найвищого рангу партійно-радянських високопосадовців союзного і республіканського масштабів або їхніх угруповань. Причому, далеко не всі вони були спеціалістами сільськогосподарського виробництва.

Список використаних джерел:

1. Лубко І. Спроби аграрних перетворень М. Хрущова та їх вплив на українське село (1953–1964 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / І. Лубко; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2002. – 19 с.
2. Михайлюк В. Історіографія розвитку аграрних відносин в Україні (70-ті – початок 90-х рр.) / В. Михайлюк. – К.: Ред.-вид. рада Укрдержагроуніверситету, 1992. – 181 с.
3. Романюк І. Українське село в 50-ті – першій половині 60-х рр. ХХ століття / І. Романюк. – Вінниця: Книга-Вега, 2005. – 256 с.
4. Українське село у 20 – 90 роках ХХ століття (короткий історико-економічний нарис) / За ред. професорів Л.Ю. Беренштейна, Г.П. Мигрина, П.П. Панченка. – К.: Нац. аграрний ун-т, 1998. – 140 с.

Козак А.І.

*кандидат історичних наук, доцент,
Чернівецький факультет Національного технічного університету
«Харківський політехнічний інститут»*

ЗАХОПЛЕННЯ КАРФАГЕНЯНАМИ ФУРІЙ (212 Р. ДО Н. Е.) В КОНТЕКСТІ ВІЙСЬКОВО-ДИПЛОМАТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГАННІБАЛА БАРКИ

Весною 212 р. до н. е. Фурії залишались останнім із значних грецьких полісів «Іонічного узбережжя» Апеннінського півострова, котрий все ще знаходився під контролем Рима. Приєднання міста до табору союзників Карфагена на перший погляд видається доволі дивним. В минулому Фурії традиційно підтримували міцні союзницькі відносини із римлянами, часто користуючись допомогою останніх у постійних конфліктах з місцевими